

ANNALS OF GASTRONOMY AND TOURISM STUDIES

ISSN: 3023-7823

Journal homepage: www.agats.org

Received: 15.03.2025

Accepted: 22.04.2025

Annals of Gastronomy and Tourism Studies, 2025, 2(1), 38-54

Araştırma Makalesi (Research Article)

ORTA ÇAĞ'DA BİR TURİST REHBERİ OLARAK İBN BATTÛTA'NIN ANADOLU İZLENİMLERİ (IBN BATTUTA'S IMPRESSIONS OF ANATOLIA AS A TOURIST GUIDE IN THE MIDDLE AGES)

Uğur Can YURTSEVEN* (orcid.org/ 0009-0004-0007-4525)

¹Bağımsız Araştırmacı, Eskişehir, Türkiye

Özet

Tarihsel açıdan kimsenin kat etmediği mesafeleri kat eden İbn Battûta, hiç şüphesiz yaşadığı dönemin kültürel, coğrafi ve tarihi ayrıntılarını sonraki nesillere aktarması bakımından çok önemli bir şahsiyettir. Özellikle gezdiği gördüğü yerlerdeki insan tipolojilerini, bölge halklarının konukseverliklerini, giyim ve kuşamını, yeme-içme kültürünü ve çeşitliliklerini en ince ayrıntısına kadar anlatması, günümüz turist rehberleri için İbn Battûta'nın Seyahatnamesini oldukça önemli bir kaynak haline getirmektedir. Özellikle İbn Battûta'nın ziyaret ettiği bölgelerde tanınmış bilge din âlimlerine uğraması, bunların ve müritlerinin yaşam tarzlarına değinmesi ve gittiği şehirleri oldukça detaylı bir şekilde tasvir etmesi, günümüz turist rehberlerinin de anlatılarını zenginleştirmektedir. İbn Battûta'nın anlatılarından yararlanarak günümüz rehberinin kfilesinde yer alan konukları zengin bilgilerle donatmasının insanların ilgilerini çekeceği ifade edilmektedir. Bu çalışmayla rehber ve rehber adaylarının işlerini kolaylaştırmak ve mesleklerini icra etmeleri yolunda geçmişten yardım almaları amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yürütülen araştırma sonucunda hem turist rehberlerine hem de turizm sektörüne önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbn Battûta, Seyyahlar, Turist Rehberleri.

Abstract

Ibn Battûta, who traveled distances that no one has traveled in historical terms, is undoubtedly a very important figure in terms of conveying the cultural, geographical and historical details of the period he lived in to the next generations. In particular, the fact that he describes the typologies of people in the places he visited, the hospitality of the peoples of the region, their clothing and dress, food and beverage culture and diversity down to the finest detail makes Ibn Battûta's Seyahatnames a very important source for today's tourist guides. In particular, Ibn Battûta's visit to well-known religious scholars in the regions he visited, his mention of their and their disciples' lifestyles, and his detailed descriptions of the cities he visited enrich the narratives of today's tourist guides. By making use of Ibn Battûta's narratives, it is stated that today's guide's equipping the guests in his caravan with rich information will attract people's attention. With this study, it is aimed to facilitate the work of guides and guide candidates and to get help from the past in the way of practicing their profession. As a result of the research conducted in this context, suggestions were made to both tourist guides and the tourism sector.

Keywords: Ibn Battuta, Travelers, Tourist Guides.

Giriş

Dünya tarihinde farklı coğrafyalardan ve yüzyıllardan birçok gezgin Dünya'yı dolaşma ve yeni şeyler keşfetme gayesiyle yola çıkmıştır. Kimi seyyah amacına ulaşmış memleketine dönebilmiş, kimileri de hayalleri uğruna yolda başlarına gelen kötü olaylar sonucunda hayatını kaybetmiştir. Seyahat etmekte

* Sorumlu yazar: canyrtsn1996@gmail.com

DOI: 10.69527/agats.2025.14

ele alınan ve önemli olan ilk şey yola çıkabilme cesaretini gösterebilmektir. Her şey ilk başta hayalle başlar sonra niyet edilir ve nihayetinde yola revan olunur. Fakat her çıkılan yolculuk da baştan sonra olumlu olarak geçmez. Bazen kötü olaylara maruz kalınabilir, hatta bu çıkılan macera insanların hayatına bile mâl olabilir. İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana tarihte dünyayı dolaşma hedefiyle ünlenmiş birkaç ünlü seyyah bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen motivasyonlarla yola çıkan seyyah ve kaşifler arasında ilk olarak Macellan sayılabilir. Macellan'ın dünyayı dolaşan ilk insan olma hayali yerliler tarafından öldürülmesiyle sonuçlanmıştır. Talihin de yardımıyla Macellan'ın hayal ettiği başarı yardımcısı Juan Sebastian Elcano'ya nasip olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde diğer bir önemli gezginin Marco Polo olduğu ifade edilmektedir (Ersoy vd., 2020). Marco Polo kendi döneminde dünyanın birçok yerini dolaşma fırsatı bulmuştur. Özellikle Asya kıtasında yaşadığı tecrübeler sayesinde İtalya'ya keşfettiği yenilikleri anlatma ve götürme fırsatı elde etmesi birçok yeniliklerin Avrupa'da tanınmasını sağlamıştır. Matbaayı ilk kullanan medeniyetlerden olan Çin'e yönelik seferleri ile ilgili hala araştırmalar yapılmaktadır (Wood, 2018).

Konu gezmek olunca dünyada gezmeyi seven yegâne milletler arasında olan Türkler içerisinde belki de dönemin en ünlü seyyahlarından biri olan Evliya Çelebi'yi farklı bir yere koyabiliriz. Bir câmii de namaz vaktini beklerken uykuya kalması sonucu rüyasında Hz. Muhammed'i görmesi ve anlatılan o ki şefaet yerine seyahat ya Resulallah cümlesini kurması, kendisini derinden etkilemiş, bunu bir işaret kabul ederek dünyayı gezmeye karar vermiştir (Doğan, 2020). Seyahatleri sırasında dönemin Osmanlı toplumunu ve şehirlerini anlatmış ve günümüz rehberleri için ilham verici bir başvuru kaynağı ortaya koymuştur. Türk seyyahlardan Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi de unutmamak gerek. Yazdığı sefaretname dönemin Avrupa medeniyetinin anlaşılması açısından çok önemli bir kaynak olarak ifade edilmektedir (Tuncer, 1987).

Araştırma kapsamında ilham verici kaynaklardan belki de en ünlüsü ve mesafe bazında en çok yeri gezdiği düşünülen ismi Fas'ın Tanca şehrinde dünyaya gözlerini açan 22 yaşında çıktığı yolculukta amacı hac vazifesini yerine getirmek olan tam adı Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî ele alınmıştır. İbn Battûta, memleketine dönüşünden sonra İbn Cüzeyy'e yazdırdığı eseri "Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr" kısaca "Rihle" olarak başlıklandırılmıştır. Günümüz Türkçesine ise "İbn Battûta Seyahatnamesi" olarak tercüme edilmiştir. Seyahati sırasında ziyaret ettiği insanların kerameti mi yoksa kaderinin onu sürüklemesi midir bilinmez, nasip o ki kendisi adına kurduğu hayallerden daha fazlasını elde etmiş, seyahati sırasında farklı coğrafyaları gezme fırsatı yakalamıştır. Gezdiği gördüğü yörelerdeki insanlardan ve çevre koşullarından bahsediş şekli, önde gelen din âlimleri hakkında verdiği kıymetli bilgiler, uğradığı şehirleri detaylı bir şekilde izah etmesi, dönemin hayat şartlarını anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca eserinde kullandığı üslup günümüz rehberleri için ilham kaynağı olmakta ve ufuk açıcı bilgiler vermektedir. İbn Battûta'nın eseri incelendiğinde, Anadolu'da dâhil Mısır, Irak, İran, Arap Yarımadası, Deşt-i Kıpçak, Bizans (İstanbul/Kustantîniye), Orta Asya, Maldivler, Hindistan, Çin ve Endülüs diyarlarını gezdiğini söylemek mümkündür. Seyyahın tüm gezdiği yerleri hesapladığımızda ise 73.000 mil gibi koskoca bir mesafe kat ettiği ortaya çıkmaktadır. Gezdiği gördüğü her memleketin dini, mezhebi, inancı, adet ve görenekleri, insan yapısı, toplumsal düzeni, şehir planlanması ve her türlü zenginliklerinden bahsediş şekli oldukça değerlidir. İbn Battûta'nın Anadolu üzerinde yaşayan toplumların konukseverliklerini, tarihi yerlerini ve önde gelen devlet ve din adamlarından bahsedişini derlemek, dönemin toplumlarının gelenek ve göreneklerini ortaya koymanın günümüz rehberleri için de önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle, yapılan bu araştırmanın günümüz turist rehberliğinin gelişimine faydalı olabileceği ve Türkiye'ye gelen yabancı turistlere daha iyi bir anlatım yapılabileceği düşünülmektedir. Bu sayede de turistlerin memnuniyeti artırılacağı ön görülmektedir. Bir rehberin meslek tanımı gereği aslı görevlerinden birinin de bu olduğu ifade etmek mümkündür. Turist rehberlerinin her zaman kendini geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca anlatılarını doğru ve tarafsız bir gözle dile getirmelidir (Arat ve Bulut, 2019; Oğuz vd., 2022; Türkmen ve Özcan, 2024). Bu bağlamda da turist rehberlerine hem mesleklerinin yaparken hem de anlatımlarında büyük bir görev düşmektedir. Bu araştırmada da ilgili konularda rehberlere örnek olacağı düşünülen İbn Battûta ele alınmıştır. Bu durum hem araştırmanın önemini hem de özgün değerini oluşturmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Türkiye’de giderek artmaya başlayan turizm rehberliği mesleğine olan ilgiyi tarihsel yönden ele alıp eski dünyanın bir nevi ilk turizm rehberleri olan seyyahların gezdikleri bölgeleri nasıl ele aldıklarını anlamak günümüz rehberlik mesleğinin gelişimi için de önemli bir etkidir. Anadolu özelinde ele alınan bu çalışmada da, İbn Battûta’nın Seyahatnamesinde uğradığı şehirlerde nelerle karşılaştığı, ne tür gariplikleri gözlemlemiş olduğu, kimlerle iletişime geçtiği, hangi kültürel özelliklerden bahsettiği, özellikle şehirlerden bahsederken hangi konulara ağırlık verdiğini ve tarif ettiğini anlamak günümüz turist rehberlerinin anlatımında nelere dikkat etmesinin kavranmasında değerli bir etken olacaktır. Böylece konuyla ilgili eksiklikler giderilerek tüm paydaşlara yol gösterici olacaktır.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında, İbn Battûta’nın Seyahatnamesi öncelikli temel kaynak olarak ele alınmış ve sık sık eserinden alıntılara yer verilerek konunun niteliği artırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu konu üzerinde çalışmalar yapmış diğer yazarların bilimsel makale ve yazılarından da faydalanılarak çalışma birçok bakış açısına sahip olabildiğince somut verilere dayandırılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle Türk üniversitelerinde yüksek lisans çalışması olan kişilerin yazılarından ve çeşitli dergi ve gazetelerde konuyla ilgili yazıları olan kişilerin eserlerinden faydalanılmıştır. Bu bağlamda da İbn Battûta tüm yönüyle değerlendirilmiş ve incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemelerden hareketle de günümüz turist rehberliği ile o dönemin seyyahları karşılaştırılmış ve günümüzde neler yapılması gerektiğine yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu bağlamda araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı ve basılı eserlerin içeriğinin titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir yöntem olarak ifade edilmektedir (Kıral, 2020).

Bulgular

Araştırmanın bulgular aşamasında, ilk önce alt başlıklar çerçevesinde seyahatnamede geçen bölümler incelenerek bulunan bulgular kategorize edilmiştir. Böylece konu başlıklarının altlarına uygun bir biçimde yer yer dipnotlar verilmiştir. Özellikle yazarın hangi şehirler özelinde durduğu baz alınarak diğer şehirlere oranla o bölgelerden daha ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir. Yazarın gezdiği şehirler sırasıyla tek tek incelenmiş ve nelere daha çok dikkat edildiği anlaşılmıştır. Çalışmada bu çerçevede ileriye sürülmüştür.

Orta Çağ’da Seyahat ve Turist Rehberliği Kavramı

İnsanoğlunun yapısı gereği karakterine bakıldığında hep farklı yerleri görme, yeni insanlarla tanışma, bilinmeyen yeni şeyleri keşfetmeye dair araştırmacı bir kişiliği olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle geçmişten günümüze meraklarına yenik düşen birçok insan yeni icatların yolunu açmış, insanoğlunun gelişimi için deneyler yapmış ve farklı yerlere seyahatler gerçekleştirmiştir. Bu merak duygusu zamanla oldukça değişik bir yön alarak yeni coğrafyalar keşfetme gayesiyle insanların kendi yaşadıkları yerlerden başka bölgelere doğru hareket etmesini sağlamıştır. İnsanlar belki de yaşadıkları yerlerin kalıplaşmış yaşam standartlarından sıkılarak farklı yerleri görme isteği, birtakım soruları da beraberinde getirmiştir. İnsanların merak duyguları; acaba başka diyarlarda neler var, hangi topluluklar yaşıyor, onların kültürleri ne ve nasıl gelişti, dış görünüşleri neye benziyor gibi düşüncelere dönüşmüştür. Bu durum da birçok ünlü gezginin varlığını bilmemizi sağlamıştır. İnsanoğlu amaç üzere harekete geçen bir varlıktır. Seyahat özel bir amaç ve ilginin üzerine inşa edilir. Rastgele çıkılan bir yolculuk yoktur (Timur ve Bulut, 2023).

Seyahat etme eyleminin gerçekleşmesi için hem bireysel hem de toplumsal şartların uygunluğu önemli bir şart olarak ifade edilmektedir. Aslında insanoğlu kendi varoluşundan beri kimi zaman savaşlar nedeniyle, kimi zaman iklimin elverişsizliğinden kaynaklı, kimi zamanda ifade edildiği gibi yeni yerleri görme, daha yaşanabilir yerler keşfetme düşüncesiyle göç edip durmuştur. Ancak seyahat etme düşüncesi daha sonraları oluşmuş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreçte incelendiğinde dünyayı dolaşan insanlara seyyah, gezgin, maceracı, kâşif gibi çeşitli isimler

verilmekte olup günümüz dünyasında bu durumun bir mesleğe dönüşmesi ile birlikte kendisiyle yolculuk eden bir kafiye liderlik etmesinden dolayı “Turist Rehberi” olarak isimlendirilmiştir. İlk başta seyahat kavramına genel bir tanım verecek olursak seyahat; merak edilen yerleri görmek amacıyla çıkılan yolculuk şeklinde tanımlanmaktadır (Ok, 2016).

Şekil 1. İbn Battûta Temsili Tasviri

Yaşadığımız dönemde gezmeyi ve gezdirmeyi seven insanlar için kullanılan bu meslek tanımı, zamanla gittikçe popüler bir hâl almaya başlamıştır. Ekonomik kazancının da iyi bir hale gelmesiyle birlikte özellikle kültürel zenginlikleri ve tarihi yerleri bol olan ülkelerde rehberlik mesleğine var olan talebin artmasını sağlamıştır. Ancak geçmişte yolculuk eden insanlar için seyahat etmek tüccarlar dışında ya dini vazifelerini yerine getirme ya da yeni yerleri görme merakından ibaretti. İnsanoğlunun yapısı gereği bulunduğu yerin kabuğundan çıkıp yeni yerleri görme isteği belki de zamanla kendi zihin dünyalarının değişmesine de yardımcı olmuştur. Ancak araştırma konusu gereği değinilmesi gereken nokta Orta Çağ’da seyahat eden insanlara nasıl bakıldığı ve günümüz turist rehberliği kavramı ile benzerliğidir. Ancak bunun öncesinde seyyahın da kelime anlamına bakmak gerekmektedir. Seyyah; yolda olan, yola revan olan, seyahat eden kişidir. Yolculuğunu belirli bir amaç ve heyecan ile başlatıp sürdüren, belirli bir rotada devam ettirebilendir (Ok, 2016,).

Seyyahlar hem yaşadığımız dönemde hem de geçmiş yüzyıllarda çokça merak edilirdi. Özellikle Türk toplumunda seyahat edenler hep üstün özellikli bir insan olarak algılanmıştır. Hatırlayınız, eskiden yurt dışında yaşayan akrabalarımızın memlekete gelmesiyle onu görmeye gitme gibi bir adet olup bu sayede geldikleri ülkeler hakkında soru sorma fırsatı elde edilirdi. Bu yolla o insana daha fazla kıymet verilir, bir gün kendilerini de o ülkelere birinde hayal ederlerdi. Hatta eskiden yurt dışından gelen insanları akrabaları sırasıyla evlerinde ağırlar ve ikramda bulunurlardı. Bu davranışın birçok psikolojik ve kültürel nedeni olmakla birlikte o kişiye belki de kendilerinin hiç görmediği ve göremeyeceği yerlere gitmesinden dolayı özenilmiş ve gezen bir insanın kendilerince daha bilgili olabileceği düşüncesi sayesinde o insana karşı akrabaları tarafından bir hayranlık uyandırılmıştır. Günümüz perspektifinden baktığımızda da dünyayı dolaşmak bu kadar meşakkatli ve pahalı bir uğraş olarak kabul edilmekteyken, geçmişteki insanların bunları nasıl başarabildiği merak konusu olmuştur. Bu soruya verilebilecek en doğru ve mantıklı cevap özellikle İslam uygarlığında 10. yüzyıldan itibaren siyasetname ve seyahatname yazımının özel bir alan haline gelmesi sayesinde farklı dönemlerde belli başlı eserler ortaya konulmaya başlanmasıdır. İslam yönetim geleneğinde bu nitelikteki eserlerin çoğalmasının önemli bir nedeni, yöneticilerin hoşgörüsü ve teşvik edici tutumlarıdır (Bayraktar, 2015).

Tarihe baktığımızda İslam dünyası nezdinde seyahati teşvik eden en önemli nedenlerinden biri 10. yüzyılda büyük yaygınlık gösteren hadis derleme çalışmalarıdır. Bir diğer etkende Hz. Peygamberin “İlim Çin’de bile olsa gidip onu alınız” hadis-i şerifi’dir. Bu düşünce tarzı Müslümanların dünyayı gezip anlamaları için teşvik edici bir nitelik taşımıştır. İslam kültürünün temel kaynaklarından olan Buhari, Müslim, İbn Mace gibi büyük hadis külliyatları bu yolla ortaya çıkmış eserlerdir. Ünlü İslâm âlimlerinden olan İmam Şafii yolculuğa çıkmakta 5 fayda görür ve bunları şöyle sıralar: “Kişi, ufunetini dağıtır/stres atar. Maişet kazanır. İlmını artırır. Edep ve görgü seviyesini yükseltir. Ahlaklı iyi kişilerle arkadaşlık yapma ve yeni dostlar kazanma imkânı elde etmiş olur” (Ok, 2016). Müslüman gençleri bu zorlu seyahatlere çıkmaya ikna eden bir başka neden, ilmin esas olarak kitaptan değil, silsile yoluyla bir hocadan alınabileceği anlayışıdır (Bayraktar, 2015). İbn Battûta’nın hayatının son yıllarında Tâmesna-Merrâkeş’te kadılık yapmasını sağlayan en büyük etken yolculuğu sırasında uğradığı yerlerdeki âlimlerden dersler almış olmasıdır (Aykut, 2025). Orta Çağ dünyasında seyahat edenler arasında tüccarlar, din adamları, ilim insanları ve gezginler gibi birçok farklı gruptan insanlarda olabilmekteydi. İnsanlar Orta Çağ İslâm coğrafyasında daha çok ticaret, savaş, memuriyet, sürgün, dinî vazifeleri için seyahate çıkmışlardır. Doğu toplumları çoğunlukla macera aramak yerine bir amaca hizmet için farklı topraklara seyahat etmişlerdir (Ok, 2016). Ancak yukarıda da belirtildiği üzere geçmiş yüzyıllarda özellikle Orta Çağ dünyasında seyahat etmek oldukça meşakkatli ve zor bir uğraş olarak görülmekteydi. Birçok insan seyahat ederken yolculuk esnasında malından ve canından olabilmekteydi. Özellikle yabancı bir bölgeye seyahat edenler için yerel rehberler büyük önem taşımaktaydı. Bu rehberler, sadece yolları ve geçitleri göstermekle kalmayıp aynı zamanda bölgenin kültürel, sosyal ve ticari dinamiklerine dair önemli bilgiler de sunmaktaydılar. (Bayraktar, 2015).

İbn Battûta, seyahatnamesinde yolculuk esnasında yaşadığı bir tehlikeden hatıralarında şöyle bahsetmektedir. Kendisi Anadolu yolculuğu sırasında kafillesi ile birlikte Denizli’ye doğru hareket ederken şehrin başında bekleyen belli başlı kimselerin yolunu kesmesi ve daha sonra gelen birtakım kişilerle diğerlerinin kendi aralarında tartışmaya girmesi sonucu Türkçeyi bilmemesinden mütevellit korkuya kapılmasına neden olmuştur. Ancak kısa bir süre sonra yanına Arapça bilen bir hacının gelmesi ve olayı izah etmesi sonucu rahatlamıştır. Seyahatnamesinde bu kişiler için bu adamların yol kesen eşkıya Cermiyânlılar olduğu kuşkusıyla kaygılandık. Sonuçta şehir onlara aitti. Başından geçen olayı malımıza, canımıza kast etmiş olabilirlerdi şeklinde ifade etmektedir (Battûta, 2024).

Geçmişte de günümüz dünyasında da seyahat etmek hep riskli bir iş olmuştur. Hırsızlık ve cinayet olayları her daim var olmuştur. O yüzden geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir turist rehberinin dikkatli olması gereklidir. Özellikle gezdirdiği kafileye dikkat etmesi turun memnuniyeti açısından elzem bir konu olarak ifade edilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, Orta Çağ’da devletlerin kalıcılığını sağlayan birkaç temel etkenden biri de devletlerin kendi halklarının ve ülkelerine gelen yolcuların can ve mal güvenliğinin sağlanmasından geçmekteydi. Yol güvenliğinin sağlanması hem İslam geleneğinin devlet yöneticisine yüklediği temel bir görev hem de ülkede ekonomik ve ticaret hayatının canlılığı için temel bir zorunluluktur (Bayraktar, 2015). Bu nedenle birçok devlet yöneticisi ve kimi hayır sahibi insanlar bulundukları bölgelerde veya müsait olan yakın alanlarda yolcuların rahatça konaklamaları sağlayabilmek için kervansaraylar inşa etmiş, bu yerlerin geçimlerini idame ettirebilmeleri adına belli başlı köylerin vergilerini bu kurumlara bağışlamışlardır. Baktığımız zaman Orta Çağ’da bir seyyah gittiği yerleri anlatış bakımından da günümüz turist rehberliği kavramını doldurmaktadır. Gezdiği yerleri anlatışı, şehri ve mimari hakkında verdiği bilgiler, insanların inanç biçimlerini gözleyip aktarışı, kılık kıyafetten, tüketilen yiyeceklere kadar bilgi vermesi, tıpkı günümüzdeki rehberin mesleği icra ediş şekliyle benzerlik göstermektedir. Seyahati kısaca uğraş noktası olarak görmek gerekmektedir. Zira seyahati özellikle Orta Çağ’da bir âlim uğraşı olarak ele alıp yorumlamak lazım. Çünkü o zamanlar seyahat etmek başlı başına bir uğraş olarak görülmekteydi (Ok, 2016).

İbn Battûta’yı diğer seyyahlardan ayıran en önemli özelliği ise eserinde insan unsuruna en fazla yer veren seyyah olmasıdır. Aslında rehberin işini icra ederken en önemli görevi bir nevi insana dokunuyor olmasından gelmektedir. Dokunmaktan kasıt kfilesindeki insanların hâl ve hatırını

sorması, ihtiyaçlarını gidermeye çalışması, onların hayatlarına dair bilgiler edinip empati kurması ve böylece bir bağ oluşturması rehberlik kavramının içeriğinin doldurulmasında önemli noktadır. Yukarıda da değinildiği üzere, geçmişten günümüze kadar gezen dolaşan insanlara toplumlarda hep bir saygı var olmuştur. Bunun birkaç nedenini kısaca sayacak olursak, daha çok yeri gezip görmeleri, farklı kültürlerle iç içe olmaları, diğer insanlarca daha çok bilgili olduklarına inanılmaları gibi nedenler geçmişte seyyahlara, günümüzde ise turist rehberlerine karşı toplumda bir saygı oluşturmaktadır. İbn Battûta'ya gittiği yerlerde gösterilen hürmettin de bundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Özellikle Anadolu insanının merhameti ve konukseverliğine hayran kalmasına bu gibi nedenler etkili olmuştur. Seyahatnamesinde bunu şu sözlerle dile getirmektedir. Anadolu'ya geldiğimizde hangi zaviyeye gidersek gidelim büyük alâka gördük. Komşularımız, kadın ya da erkek bize ikramda bulunmaktan geri durmuyorlardı. Burada kadınlar yüzlerini örtmezler. Yola çıkacağımız zaman akraba ya da ev halkındanmışçasına bizimle vedalaşıp üzüntülerini gözyaşı dökerek belli ederlerdi (Battûta, 2024). Ayrıca geçmişte seyyahın günümüzde ise turist rehberinin kültürel ögesi toplumlar için önemlidir. Seyahat eden kişi gördüklerini, tecrübe ettiklerini seyahatname vasıtasıyla hem kendi kültüründeki insanlara hem de diğer kültürlerle aktarır. Böylelikle kendi halkı bilmediği, görmediği kültürler hakkında bilgi sahibi olur. Seyahatler sayesinde kültürlerin karşılıklı etkileşimi gerçekleşir. Bu etkileşim ile bireyler ve toplum gelişir, dönüşür, varlığını devam ettirir (Ok, 2016).

Bilginin aktarımında ve ön yargıların ortadan kalkmasında Orta Çağ dünyasında seyyahlar ne tür katkılarda bulunuyorsa günümüz dünyasında da turist rehberleri gezdiği gördüğü kültürlerdeki yararlı işleri kendi toplumlarına aktarabilmekte faydalı olmaktadır. İbn Battûta'nın eserini dikkatli bir şekilde incelediğimizde de kesinlikle Orta Çağ'da seyahat edenler arasında en dikkate değer figürlerden biri olduğu görülmektedir. Seyahatnamesinde Anadolu'daki yolların durumu, kervansaraylar, hanlar ve rehberlik hizmetlerine dair gözlemlerini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. (Altıntaş, 2019). Bu gibi nedenler Orta Çağ'da seyahat ve rehberlik kavramlarının iç içe geçtiği gözler önüne sermektedir. Yolculuklarda rehberlik eden kişilerin sadece yön gösteren rehberler olmadığı, aynı zamanda bölgenin kültürel, siyasi ve ekonomik yapısını da aktaran önemli şahsiyetler olduğunu söylemek mümkündür. İbn Battûta'nın eserinde gezdiği yerlerin anlatıları bu çerçevede değerlendirilebilir ve eserinde turist rehberliğinin erken örneklerinden biri olarak kabul edilebilecek izlere rastlamak kaçınılmazdır.

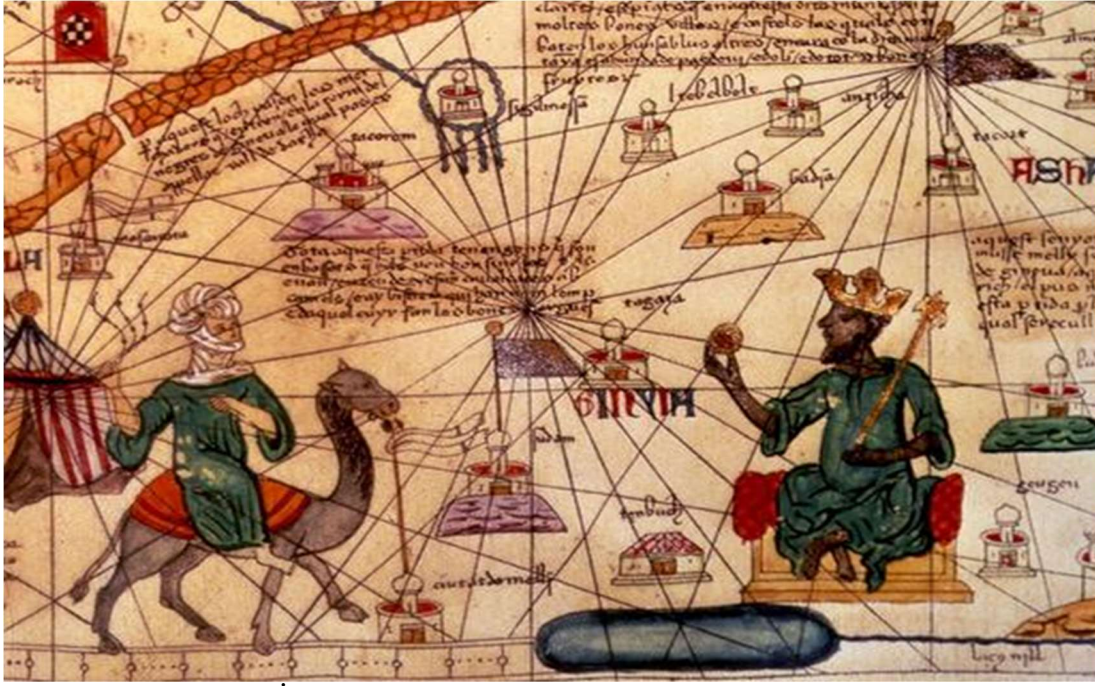
İbn Battûta'nın Anadolu Seyahati ve Güzergâhları

Yeryüzünün en eski uygarlıklarının kurulup yıkıldığı pek çok ilke ev sahipliği yapan iklimi, tarımı ve coğrafi yapısından dolayı "Bereketli Hilal" olarak tabir edilen bölgenin içerisinde kalan Anadolu coğrafyası hiç şüphesiz dünya medeniyeti için geçmişten beri önemli bir çekim merkezi olarak kabul edilmektedir. Dünya üzerindeki ilk yerleşim yerlerinin bu topraklar üzerinde kurulduğu diğer bölgelere insanların buradan yayıldığı varsayımı dilden dile dolasmaktadır. İki kıtayı birleştirmesi ve bin bir çeşit doğal güzelliği içerisinde barındırmasından dolayı insanların uğrak yerlerinden olan Anadolu, geçmişte birçok kıymetli insanı misafir etmiştir. 14. yüzyılda yaşadığı dönemin en önemli seyyahlarından olacak olan İbn Battûta'yı da kendisine bu şöhreti ile çekmiştir. İbn Battûta'nın Anadolu'ya gelişi gezdiği birçok farklı coğrafyadan sonra Lazkiye şehrine varması ve burada Cenevizli bir tüccarın gemisine binerek kendi değimiyle "Rum diyarı olarak da bilinen Türk ülkesine yöneldik" söylemiyle başlamaktadır. 10 günlük bir deniz yolculuğundan sonra günümüzde Alanya olarak bildiğimiz şehre ayak basan İbn Battûta, bahsedildiği üzere Türkçeye de çevrilen seyahatnamesinde Anadolu için şu tanımlamayı yapar. "Bu topraklar eskiden Rum diyarı olarak da bilinir. Çünkü eskiden Rumlarınmış. Rumlar ve Yunanlılar asıl ahalidendir. Müslümanlar orayı İslâm'a açtılar. Şu anda Müslüman Türkmenlerin idaresi altında yaşayan bir hayli Hristiyan vardır bu ülkede" demektedir (Battûta, 2024). Rum diyarı olarak tanımlandığı Anadolu toprakları için eserinde "Dünya'nın belki de en güzel memleketi! Allah Teâlâ güzellikleri öbür ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya toplamış!" demekte ve devamında insanları ve yemekleri içinde "Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı burada yaşar ve en lezzetli yemekler de burada

pişer. Allah Teâlâ'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar buranın halkıdır” diye bahsetmektedir (Battûta, 2024: 273).

İbn Battûta'nın eserinden anladığımız kadarıyla 21 farklı Anadolu şehrini ziyaret etmiştir. Onu klasik bir seyyah ve coğrafyacından ayıran nokta ise yaşadığı döneme kadar geçerli olan hiçbir coğrafya ekolüne bağlı olmadığı için gittiği yerlerin ne enlem ve boylamları ne hangi iklim kuşağında olduğunu ne de birbirlerine olan uzaklıklarını ölçü birimleriyle belirtmektedir. Mesafeleri belirtirken sadece kaç gün sürdüğünü kaydetmektedir (Uyumaz, 2018). Ayrıca gezdiği yerler arasında Osmanlı'nın o dönemdeki başkenti Bursa ve Bizans İmparatorluğunun başkenti Constantinopolis'i de ziyaret etmiş olması bizler için önemli ve dikkat çeken bir husustur. İbn Battûta'nın gezmediği şehirler ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Alanya/Alâyâ
- Antalya
- Burdur
- Isparta
- Eğridir
- Gölhisar/Kulhisâr
- Karaağaç
- Denizli/Lâdik
- Tavas
- Muğla/Muğle
- Milas
- Bercîn/Peçin
- Konya/Kûnya
- Karaman/Larendê
- Aksaray
- Niğde/Nekde
- Kayseri/Kaysârya
- Sivas
- Amasya
- Gümüşhane/Kümiş
- Erzincan/Erzencân
- Erzurum/Erze'r-Rum
- Birgi/Birkî
- Tire
- Selçuk/Ayasluk
- İzmir/Yezmîr
- Manisa/Mağnîsiye
- Bergama
- Balıkesir/Balîkesrî
- Bursa
- İznik/Yeznîk
- Mekece/Mekecâ
- Yinece
- Geyve/Kâviye
- Göynük/Keynûk
- Mudurnu/Muturnî
- Bolu/Gerede
- Safranbolu/Borlû
- Kastamonu/Kastamûnya
- Sinop/Sanûb

Şekil 2. İbn Battûta'ya göre Anadolu Coğrafyasının Tasviri

İbn Battûta Anadolu seyahatini tamamladıktan sonra gemiyle karşı kıyıya geçerek Kırım üzerinden diğer gezi rotalarına doğru hareket etmiştir. Ancak şuna da dikkat etmek gerekir ki, İbn Battûta yaşamı boyunca gezip gördüğü ve “Türk Yurdu” olarak tarif ettiği 14. yüzyıl Anadolu coğrafyasının sınırları ile günümüz Anadolu coğrafyasının sınırları arasında farklılıklar vardır. “İbn Battûta'nın Anadolu coğrafyası Ege'nin doğusu ile Karadeniz ve Akdeniz arasında kalan bölgeyi kapsamaktaydı. Yani bugünkü Güney-Doğu Anadolu bölgesindeki pek çok yeri gezip görmüş ve eserinde bilgiler vermiş olmasına rağmen adı geçen coğrafi mekâna dâhil etmemiştir (Uyumaz, 2018).

İbn Battûta'nın Anadolu'da gittiği yerlerdeki şehirlerin kent yapısı, insan davranışları, yeme-içme kültürü, bölge halklarının millî kimlikleri ve yöre halklarının ona karşı davranış biçimlerini tüm şehirler nezdinde EN ince ayrıntısına kadar değinmesek de birtakım önemli kültür merkezlerini kısa kısa anlatmak çalışmamızın anlaşılmasına faydalı olacaktır. İbn Battûta Alanya'da bulunduğu süre boyunca halkı, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerinin mezhebindedir diye tanımlamaktadır. Kent için deniz kıyısında bir şehir olduğundan ve ahalisinin tamamının Türkmenlerden oluştuğunu belirtmektedir. Burada dikkat çeken nokta ise seyyahın Türkler için “Türkmen” tanımlamasını kullanması olmuştur. Şehrin üst kısımlarından sağlam ve sarp bir kale olduğunu Sultan Alâeddîn Keykubat tarafından yaptırıldığını söylemektedir. Ardından şehrin kadısı Celâleddîn ile birlikte şehrin sultanı olan Karamanoğlu Yusuf Bey ile tanışmıştır. Bu şehirde birkaç gün konakladıktan sonra Battûta'nın Alanya'dan sonraki durağı Antalya olmuştur. Burası hakkında eserinde Antakya ile olan isim benzerliğine dikkat çekmiş ve sadece “l” ve “k” harflerinin farklı olduğundan bahsetmiştir. Daha sonra Antalya şehri için kendi sözleriyle aktarmak gerekirse, “bu şehir genişlik, güzellik ve ihtişam bakımından dünyanın en güzel şehirlerinden. Gerek planı gerekse düzeni ile diğer ülkelerdeki benzerlerinden de üstün bir durumda demiştir (Battûta, 2024). Toplum düzeninden de bahseden İbn Battûta Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudilerin farklı farklı mahallelerde yaşadığına, şehrin asıl sakinlerinin Rumlar olduğuna değinmiş, şehrin bağ ve bahçelerine de vurgu yaparak özellikle yörede yetişen “kamaruddîn” adını verdikleri kayısının tadının çok lezzetli olduğu belirtmiştir. Yöredeki Müslüman ahalinin ekseriyetinin Hanefî mezhebine bağlı olduğunu belirtir. Hatta bir ara kendisinin Mâlikî mezhebinden olmasından kaynaklı elleri açık namaz kılmış, bunu bilmeyen halk kendilerinin Şîî olduğunu düşünmüştür. Nihayet belde naibi tarafından bir teste tabi tutulmuş, gönderilen tavşanı kesip yemeleri sonucu Şîî olmadıkları tescillenmiştir. Zira Şîî mezhebine bağlı olanların tavşan eti yemedikleri ifade edilmektedir (Ayhan, 2024).

Anadolu'ya geldikten sonra eserinde Ahilere ayrı bir parantez açan İbn Battûta, Anadolu'nun değişik yerlerinde denk geldiği bu Allah dostu kendini dine adanmış topluluğa kendini bazen hayrete

düşürdüklerinden bahsetmiş, onlara hoş tutumlarından dolayı övgüler dizmiştir. Anadolu seyahatine devam eden seyyahımız Antalya'dan sonra Eğridir şehrine gelmiş, buradan Gölhisar'a yönelmiştir. Seyahatnamesinde şehre ismini veren kelimenin kökenlerine değinmiş, Türkmenlerin yaşadığı şehir olarak bahsetmiştir. Buradan Kütahya şehrine geçen İbn Battûta, bu şehir için eşkıya Cermiyanogullarına ait olduğunu yan kesiciliğin, hırsızlığın ve adam öldürmenin çok olduğuna değinmiştir. Ayrıca eserinde bunların halk tarafından Yezid Muaviye soyundan olduklarının dillendirildiği dile getirmiştir. Burada fazla durmayarak Denizli şehrine yol almıştır. Seyyahımız Denizli'de ahilerin konukseverliği ve şehir beylerinin yardımseverliği karşısında şaşkınlığa uğramış ve seyahatnamesinde buradan hürmetle bahsetmiştir. Fakat yoluna devam ederek sırasıyla Tavas, Muğla ve Milas'a hareket etmiştir. Milas için "Anadolu ülkesinin en güzel, en büyük şehirlerinden biridir. Suyu bol, meyvesi bol, bahçesi bol diye bahsetmektedir (Battûta, 2024: 281).

Konya'ya gitmek üzere yolculuğuna devam eden İbn Battûta, seyahatnamesinde şehrin Büyük İskender tarafından kurulduğuna dair bir rivayet paylaşmıştır. Konya için meyvesinin ve bahçelerinin bolluğuna değinmiş ve daha önceden bahsettiği "kamaruddîn" diye hitap ettiği kayısının burada üretildiğini belirterek Mısır ve Suriye'ye buradan ihraç edildiğine bahsetmiştir. Şeyh Celâleddîn isimli halk tarafından "Mevlânâ" olarak bilinen büyük bir ermişin türbesinin bu şehirde olduğunu söyler. Ardından kendi anlatımıyla art arda sıralanan bahçeleri ve gür suları ile ünlenen Karaman'a doğru yola çıkar. Buranın sultanı olan Bedreddîn ile av dönüşü karşılaştığını belirten seyyah, atından inip sultanı selamlaması, karşı tarafında aynı saygısıyla karşılanmış sultanın hürmetini kazanmıştır. Çünkü ülkece adet gereği uzaktan gelen biri sultanla karşılaştığında bineğinden iniyorsa sultanın da inmesini arz ediyormuş, selamın at üzerinde verilmesi iyi karşılanmayıp memnuniyetsizliğe hatta yolcunun felaketine dahi sebep olabilmekteydi. Karaman'da fazla kalmayan Battûta, Aksaray'a doğru yola çıkmıştır. Aksaray şehri için "Anadolu'nun en sağlam ve güzel beldelerindendir. Etrafı akarsu ve bahçelerle çevrilidir. Şehri üç kanal bölüyor; bunlar evlerin içinden geçiyor! Meyve bahçeleri, bağlar, bostanlar şehrin içine kadar yayılmış demektedir (Battûta, 2024: 284). Burada koyunyünüyle dokunan "Aksarâyî" adıyla bilinen halı ve kilimlerin ünlü olduğuna ve benzerlerinin başka hiçbir yerde rastlanmadığına ve birçok ülkeye ihraç edildiğini belirtir. Seyyahımız sonrasında Niğde şehrine yönelmiş ve burada da üç gün kalmıştır. Ardından yolculuğa kaldığı yerden devam ederek Kayseri'ye doğru yol almıştır. Şehir için Irak padişahının hükmü altında olduğu ve Irak ordu birliklerinin burada üstlendiğinden bahsetmiştir. Eratna Beyi'nin hatunlarından birisinin bu şehirde ikamet ettiğini ve Eratna kadınları arasında iyi kalpliliği ve cömertliği ile tanındığını belirtir. Irak sultanı ile akrabılığı olması nedeniyle kendisine yüce anlamına gelen "Ağa" kelimesiyle hitap olunduğunu söylemektedir. Asıl adının ise Togay Hatun olduğunu belirtir. Şehirde töre gereği yönetici bulunmadığı takdirde ahilerin yönetimi devraldığı söylemektedir. Ahı, gücü ölçüsünde gelen gideni ağırlar, giydiren, misafirin altına binek verir. Davranışları, buyrukları ve ata binişleriyle tıpkı bir hükümdar gibi hareket ettiklerini ifade eder (Battûta, 2024: 285).

Kayseri'den de Sivas şehrine gelmiştir. İbn Battûta'nın anlatılarına dikkat ettiğimizde göz çarpan en önemli özelliklerden biri mutlaka gittiği şehirlerdeki dinî âlimlere uğraması olmuştur. Onlardan hayır duası veya tavsiye alır ve ekseriyetle Anadolu'da gezdiği yerlerde mutlaka ahilere konuk olurdu. Gittiği her şehirlerde ahiler onu ve kafilesini ağırlamaya özen gösterir. Hatta Sivas'ta Irak sultanının Anadolu ülkelerindeki vekili Alâeddîn, Battûta ve kafilesini ağırlamak istemiş, ancak daha önceden Ahi Çelebi'ye verilmiş bir söz olduğundan, Çelebi lafa girerek hükümdara kendilerine verilmiş bir söz olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır. Sonuç olarak Battûta ve ekibi geceyi ahinin tekkesinde geçirmiş, hükümdar ise nezaket amaçlı tekkeye yemek göndermiştir. Buradan anlayacağımız hükümdarların bile ahilere hürmetlerinin olduğu ve sözlerine karşı çıkmadıklarıdır. Birkaç günlük konaklamadan sonra ekip Sivas'tan Amasya'ya oradan Gümüşhane, Erzincan ve Erzurum'a yol almıştır. Erzincan için halkın çoğunluğunun Ermenilerden oluştuğunu söyleyip yörede "Erzencânî" diye bilinen nefis kumaşlar dokunduğundan bahsetmektedir. Bölgede bakır madenlerinin olmasından mütevellit "beysûs" denilen çeşitli kapacak yapımının meşhur olduğunu dile getirir. Bu şehirlerde birkaç gün misafir edildikten sonra Tire'ye geçmiş, ardından Ayasluk ve oradan da İzmir'e gidilmiştir. İbn Battûta, İzmir'de birkaç gün konakladıktan sonra Manisa şehrine geçmiş, burada hırsızlık belasıyla mücadele eden seyyahımız birkaç önemli eşyasını hırsızlara kaptırmıştır. Fakat en

sonda yapacak bir şey olmadığına kanaat getirerek Bergama şehrine doğru yola çıkmıştır. İbn Battûta bu şehir için bir rivayette bulunarak filozof Eflatun'un bu belde ahalisinden olduğunu, oturduğu evin hâlâ tanındığı şeklinde bir söylentiden bahsetmiştir (Battûta, 2024).

Balıkesir'e doğru seyahat etmeye devam eden Battûta, nihayet şehre ulaşır. İlk dikkatini çeken şey şehirde yeterince büyük bir câmiinin olmadığıdır. Genellikle gittiği gördüğü yerlerdeki devlet büyüklerinden hürmetle bahseden Battûta, ilk defa bir devlet adamı için olumsuz bir şekilde bahsetmiştir. Kendisi için eserinde “onda hayır yok” ve “meymenetsiz oğul” diye bahsetmiştir (Battûta, 2024: 295). Ardından Anadolu'nun en gelişmiş şehirlerinden ve o dönem Osmanlı beyliğinin merkezi olan Bursa'ya varır. Bursa şehri için “muazzam bir şehir” ifadesini kullanan Battûta; çarşılarının güzel, caddelerinin geniş olduğundan bahseder. Şehrin dışında akan bir memba üzerine iki hamam yapıldığını, birinin erkeklere, diğerinin kadınlara tahsis edildiğini belirtir. Eserinde bölgenin hükümdarının Osman oğlu Orhan Bey olduğunu söyler ve ekler. “Bu sultan, Türkmen hükümdarlarının mal, ülke ve askerce en büyüğüdür. Onun kaleleri yüze yakındır. Vaktinin büyük bir kısmını buraları dolaşmakla geçirmektedir. Her kalede bir müddet kalarak etrafı kolaçan etmek, eksikleri tamamlamakla uğraşır. Anlatılanlara göre hiçbir şehirde bir aydan fazla oturmaz, devamlı kâfirlerle savaşır, onları kuşatmış diye tasvir etmiştir (Battûta, 2024: 297).

Bursa'dan sonra İznik şehrine yönelen İbn Battûta, bu şehrin hükümdarının da Orhan Bey olduğunu babası Osman Bey'in şehri 20 yıl kuşatıp bir türlü alamadığını sonunda uzun uğraşlar sonucu kutlu haberin Orhan Bey'e nasip olduğunu anlatır. Şehirde tahmin ettiğinden fazla kalan seyyahımızın atının hastalığından dolayı bu şehirde 40 gün kadar ikamet etmiştir. Daha sonra hayvan iyileşemeyince yapacak bir şey yok deyip atını orada bırakıp cariyesi ve birkaç kölesi ile birlikte şehirden ayrılmaya karar vermiştir. İlk başta Mekece denilen bir köye ulaşmış, bir gece oradaki bir evde konaklamıştır. Belli bir müddet sonra Geyve'ye gelmiştir. Tercümanını geride bırakmasından dolayı grup içerisinde Türkçe bilen ve konuşan insan kalmamasından dolayı bir ara Geyve'de bir ahiye misafir iken, dil bilinmemesinden dolayı anlaşmada sorunlar yaşanmıştır. Bunun üzerine çözüm olarak ahi, fıkıh bilgini bir din adamını Arapça bilir diye sohbete getirmiş, amma ve lâkin hoca Farsça konuşurken, Battûta ise Arapça konuşmaktaydı. Dillerin farklı olmasından dolayı yine anlaşamayınca hoca, kendi saygınlığının zarar görmemesi adına da çözüm olarak ahiye yalan söylemeyi seçmiştir. Hoca, Battûta ve kafilesi için kendilerinin eski Arapça konuştuğunu “İşân Arabî kûhnâ mîkuvân! Ve men Arabî nev mîdânem” diyerek beyan etmiştir (Battûta, 2024: 299). Sonuç olarak bu yalan İbn Battûta'ya yaramış, söylenen yalana inanan ahi yiğit, “bunlara ikram etmek şart, çünkü eski Arap dilini konuşuyorlar. Bu dil Yüce Peygamberimizin ve ashabının dilidir” diyerek ikram ve misafirperverlikte bol ikramlarda bulunmuştur. Seyahat sırasında Yenice'den Göynük'e doğru yol almaya devam edilmiş, yazar Göynük için yerel halkının çoğunluğun Hristiyan Rumlardan oluştuğu belirterek bölgenin etnik kimliğine değinmiştir.

İbn Battûta ve ekibi Göynük'ten Bolu şehrine geçmiştir. Eserinde burayı civarın en soğuk beldesi olarak tanımlamakta ve şehrin birbirinden ayrı semtlerden oluştuğunu belirtmektedir. Her semtte kendi başına yaşayan, ötekilere karışmayan bir taife bulunuyor demektir. Sonraki istikameti olan Safranbolu'ya geçen seyyah, Kastamonu hükümdarı olan Süleyman padişahın oğlu emir Ali Bey ile burada karşılaşmış hasbihal etmiş, sorması üzere ona yolculuğu boyunca başından geçen maceraları anlatmıştır. Eserinde kendisinden iyilikle söz eden Battûta, buradan Kastamonu'ya doğru yol almıştır. Uzun bir yolculuktan sonra nihayet şehre varmış, eserinde bu kenti Anadolu'nun en güzel ve en büyük beldelerinden biri olarak tasvir etmiştir. İbn Battûta seyahatnamesinde vurguyla söylediği bir diğer şeyde şehrin çok ucuz olmasıdır. Kastamonu'nun ucuzluğuna dair, bu şehirde kırk gün kaldık. İki dirhem vererek iri bir koyun satın alabiliyor, yine iki dirhemle bize yetebilecek kadar ekmek bulabiliyorduk. Bu yiyecek bize tam gün kâfi geliyordu. Kafilemiz on iki kişiden müteşekkildi. İki dirhemlik bal alsak hepimiz doyuyorduk. Bir dirhemlik kestane ile ceviz aldık mı hepimiz yesek de artıyordu! Kış mevsimin en soğuk günlerini geçirdiğimiz hâlde bir yük odun tek dirheme satın alınabiliyordu! Bugüne kadar dolaştığım bunca ülke arasında bu şehir kadar ucuzunu görmedim demiştir (Battûta, 2024: 304). Kastamonu hükümdarı Süleyman Padişah'ı eserinde “iyiliksever sultan” olarak tanımlamaktadır. Hükümdarın âdet gereği ikindiden sonra umumi meclis kurduğunu belirtir. Belli hazırlıklardan sonra kim varsa gelir, bir şeyler ikram edilirdi. İlk olarak saraya padişahın

oğlu teşrif eder, babasının elini öper, daha sonra diğer devlet görevlileri gelir, padişahın huzuruna çıkar, yemek yer ve ayrılırdı. İbn Battûta eserinde Anadolu insanının yaşam şekillerini, adet ve geleneklerini de bizlere sunması, eseri bir hayli değerli yapan noktalardan biridir. Kastamonu'dan ayrılan İbn Battûta, yol üstünde yol üstünde “ülkenin en güzel ve en büyük zaviyesi” olarak tanımladığı bir yapı ile karşılaşmıştır. Ayrıca seyahatnamesinde bu yapıyı Fâhreddîn Bek'in yaptırdığını da belirtmiştir. İbn Battûta, Kastamonu'dan sonra Anadolu'daki son durağı olan Sinop'a varmıştır. Burası için Doğu kısmı haricinde şehrin tamamen denizle çevrili olduğunu belirtir. Kentin kalabalık ve büyük bir şehir olması yanında sağlam bir yer olduğunu da söyler. Sinop gezisi esnasında şehrin yöneticisi İbrahim Bek'in annesi vefat etmiş, bunun üzerine cenaze merasimine katılmaya karar vermiştir. Eserinde cenazede gerçekleştirilen olaylardan etkilenerek izlenimlerini şöyle aktarmaktadır. İbrahim Bek cenazeyi başı açık ve yayan takip ediyordu, öteki kumandanlar ve memlûk erler ise hem başlarını açmışlar hem de kaftanlarını ters giymişlerdi. Yargıç ve hatipler ile hocalar ise elbiselerini ters giymişler fakat başlarını açmamışlardı. Sarık yerine siyah yünden yapılmış bir bez dolamışlardı kafalarına. Bu yörede yas kırk gün sürüyor; her gün sofralar kuruluyor, ziyafetler veriliyor demiştir (Battûta, 2024). İbn Battûta, eserinde Anadolu'da bir cenaze merasiminde devlet kademelerindeki kimi yöneticilerin elbiselerini ters giymelerinin adet olduğunu belirtmiştir. Gördüğümüz üzere bu davranışlar dönemin Anadolu Türk toplumunun kendi içinden çıkmış adet ve geleneklerine ait izlerdir. Hatta bu izler zamanla o denli kalıcı etkiler yaratmış ve nesilden nesile devam etmiştir. Anadolu'yu gezmeye başladığımızda kimi yerlerde insanların hâlâ bu gelenekleri yaşattıklarını görmekteyiz. Şehirle alakalı bir bilgi daha paylaşan seyyah, Hz. Muhammed'in mübarek arkadaşlarından Bilal-i Habeşi'nin kabrinin de burada bulunduğu söylemektedir. Kent halkıyla ilgili olumsuz bir bilgiyi bizlerle paylaşır. Şehrin yöneticisinden birçok önemli asker ve devlet adamlarına kadar pek çok insanın “haşîş” diye tabir ettiği esrar kullandığı ifade etmiştir. Hatta bu olayla ilgili bir anısında, “Bir gün Sanûb Câmîi'nin önünden geçerken oradaki peykelerde oturan insanlar arasında kumandanların bulunduğunu gördüm. Hizmetkâr, önlerinde kınaya benzer bir maddeyle dolu bir kabı dolaştırıp duruyor; ileri gelen kumandanlar da kaşık kaşık götürüyordu bu kaptan! Yedikleri şeyin ne olduğunu bilmiyordum. Yanımdakilere sordum; esrar olduğunu söylediler demiştir (Battûta, 2024: 308). Maalesef kimi şehirlerde böyle kötü alışkanlıklarında mevcut olduğunu da eserden anlamaktayız. Ancak tarafsız bir gözle değerlendirdiğimizde doğru ve güzel şeylerin anlatılması gibi kötü alışkanlıklardan da bahsedilmesi eseri kıymetli kılan önemli durumlardan biri olarak ifade edilmektedir. İbn Battûta, uzun soluklu yaşadığı bu eşsiz tecrübelerden sonra bir Rum'un gemisiyle uygun hava koşullarının yakalanmasıyla 51 gün yaşadığı Sinop'tan gemiye binerek dünyanın geri kalanını keşfetme gayesiyle Kırım'a doğru mahiyetiyle birlikte yelken açmıştır. Böylece Anadolu topraklarından ayrılan İbn Battûta, uzun yıllar sonra yazacağı eserinde Anadolu Türk halkını ve özellikle ahileri hayırla yâd etmiştir.

Şekil 3. İbn Battûta'nın Rotası

Anadolu'daki Kültürel ve Sosyal Yaşamın Turist Rehberliği Açısından İncelenmesi

Anadolu'nun kültürel ve sosyal yaşamı ile turist rehberliği mesleğini birlikte değerlendirip açıklayacak olursak belli başlı sonuçlar önümüze çıkmaktadır. Öncelikle Anadolu'nun sosyo-kültürel yapısı ile turist rehberliği mesleği kavramının sosyolojik yönden değerlendirilmesini yapmak elzem bir konu olup daha sonra bu konuya çalışmada zaman zaman değinilecektir. Ancak belirtmekte fayda olduğunu düşünülen ve hâlâ günümüzde bile yabancıları en çok etkileyen konu olan Türklerin misafirperverliği gerçeğidir. Anadolu insanının kültürel, sosyal, inanç, hoşgörü, konukseverlik gibi çeşitli özellikleri geçmişten beri süre gelmektedir. Özellikle yurt dışından ülke topraklarını ziyarete gelen ve Türkleri tanımak isteyen yabancı gezginler, Anadolu toplumunu her zaman yardımsever bulmuştur. İbn Battûta'da buna paralel olarak seyahatnamesinde, “Allah Teâlâ güzellikleri öbür ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir arada toplamış” demiştir. Bu durumu ise şu ifadelerle dile getirmektedir. “Bolluk ve bereket Şam diyarında, sevgi ve merhamet ise Rum'da” (Battûta, 2024: 273). Bu anlatımla ile Anadolu'da yaşayan Türk insanının iyiliğinden, merhametinden ve konukseverliğinden bahsetmektedir.

Türk toplumunun konukseverliğine dair en önemli örneklerden biri yine Anadolu insanının bağrından çıkmış olan Ahi Teşkilatıdır. Ahilerin gelen yabancıları ağırlama ve rahat ettirme düşünceleri o kadar baskındır ki, bu davranış biçimi bir ara İbn Battûta'yı bile hayrete düşürmüştür. İbn Battûta eserinde onları şöyle tanımlamaktadır. “Onlar, Anadolu'ya yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba ve şehirlerde bulunmaktadır. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konularda bunların eşine dünyada rastlanmaz” (Battûta, 2024: 275). Seyyahın bu sözlerinden anlayacağımız üzere Ahilerin ticaret ve zanaatın yanında toplum içerisinde adalet ve düzen sağlayıcı etkileri de bulunmaktadır (Katgı, 2010). Bu açıdan baktığımızda Ahilerin tarihte toplum içerisinde huzurun sağlanması adına önemli etkileri olmuştur. Yani kısaca değerlendirecek olursak turist rehberleri, ahilik teşkilatının temellerini atıp önderlik ettiği yabancı gezginleri ağırlayan misafirperver yapıya benzer bir fonksiyonu günümüzde üstlenmiştir diyebiliriz.

İbn Battûta seyahatnamesinde “Ahi” terimini ahilerin tanımına göre açıklamış ve onlara göre Ahi, “sanat ve zanaat erbabını toplayıp işi olmayan genç bekârları bir araya getiren adamdır” şeklinde izah etmiştir. Anadolu insanının konukseverliğine dair bir diğer kanıt yine İbn Battûta'dan gelmekte olup Lâdik diye tanımladığı Denizli'ye geldiğinde ülke beyleri için şöyle bir tanımlamada bulunur. “Bu ülke beylerinin âdetleri arasında yolculara ilgi göstermek, onlarla tatlı dilli konuşmak, ufak-tefek hediyeler vermek vardır”. Ahilerin, İbn Battûta'yı bile hayrete düşürecek kadar konukseverlikleri ile ilgili diğer bir örnek olay yine Denizli'de geçmekte olup İbn Battûta eserinde olayı şöyle anlatmaktadır. Denizli şehrine girdiğimiz zaman çarşıdan geçerken dükkânlardan çıkan bazı insanların hayvanlarımızı çevirerek dizginlerine sarıldıklarını gördük. Aniden başka bir grup çıkıp onları durdurdu ve çekişmeye başladılar. Aralarındaki münakaşa uzayınca bazıları hançerlerini çekip ötekilere saldırmaya kalkıştı. Konuşuyorlar ama hiçbir şey anlamıyorduk. Korkmaya başladık. Sonra Hak Teâlâ bize Arapça bilen, hacca gitmiş bir adam gönderdi. Ona sorduk, bunlar ne istiyor diye. Şöyle cevap verdi: bu adamlar yiğit ahılardır. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinân'ın adamları, sonradan onları durduranlar ise Ahi Tûmân'ın gençleriymiş. Her iki taraf da bizim kendi yanlarında konuk olmamızı istiyorlar, bu yüzden çekişiyorlarmış. Gösterdikleri yüksek misafirperverliğe şaşmamak mümkün değil! Sonunda işi kur'a çekmek suretiyle hallettiler ve barıştılar (Battûta, 2024: 280). Buradan da anlaşılacağı üzere Anadolu ve Türk toplumunun geçmişten gelen bir konukseverliği mevcuttur. Özellikle gelen yabancı gezginlere kendi kültürümüzü tanıtmaya fırsatı bazen kendi içlerinde çatışmalara sebebiyet verecek şekle varmasını sağlamıştır. Turist rehberlerinin öncelikli görevi ülkelerini yurt dışından ziyarete gelen insanlara toplumlarının güzelliklerini en doğru şekilde tanıtmak olmalıdır (Akdu ve Akdu, 2024). Bunun içinde genel yapı gereği konukseverliği ön plana çıkartacak davranışları sergilemelidir (Güzel ve Köroğlu, 2014). Gelen turisti en iyi şekilde ağırlama

ve rahat ettirme düşüncesi turist rehberlerinin en önemli görevlerinden biri olmalıdır (Özsoy ve Tayfun, 2020).

Ahiler yalnızca sanata ve zanaatla uğraşan dini bütün insanlar olmayıp bir yörede hükümdar bulunmadığı zaman yönetim işini de üstlenmişlerdir. İbn Battûta eserinde bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir. “Yörenin törelerinden biri de hükümdar bulunmadığı takdirde şehirde ahilerin idareyi ellerine almaları, bir nevi hükümet etmeleridir. Ahı, gücü ölçüsünde gelen gideni ağırlar, giydiren, misafirin altına binek verir. Davranışları, buyrukları ve ata binişleriyle tıpkı bir hükümdar gibi hareket ederler (Battûta, 2024: 285). Daha önce de bahsedildiği üzere bu durum Anadolu Türk toplumunda Ahilik teşkilatların ne denli önemli olduğunu göstermektedir (Katgı, 2010). Ahiler bazen işinde gücünde basit bir köylü iken bazen de üst rütbeli bir din âlimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İbn Battûta yolculuğu sırasında en şaşırdığı şeylerden biri de Türk kadının toplum içindeki pozisyonu olmuştur. Tarihin ilk çağlarından itibaren Türk toplumunda kadınlar, hakları olan sosyal ve siyasi hayatın her noktasında aktif olarak yer almış, saygı gösterilmiş ve değer verilip korunmuş bireyler olarak yaşamışlardır (Akdağ, 2019). Türk kadınlarının ata binmesi, yüzlerini peçe ile kapatmaması, erkekler gibi alışveriş yapıp ticaret ile uğraşması, İbn Battûta’yı hayrete düşürmüş ve toplum nezdinde İslam dininin benimsemesine rağmen diğer Müslüman topluluklardan farklı bir kültüre sahip olunması bakımından Türk toplumunda kadına ne denli değer verildiğini gösteren en büyük kanıtlardan biri olmuştur. Seyyahın Osmanlı Beyliğine bağlı İznik gezisi sırasında Orhan Bey’in eşi olan Beylûn (Nilüfer) Hatun için şu sözleri dile getirmektedir: “Şimdi bomboş olan şehirde saray hizmetkârlarından birkaçı ve sultanın hanımı Beylûn (Nilüfer) Hatun oturuyor. Şehir ahalisine hükümlanlık eden erdemli, iyi yürekli bir kadın”. İbn Battûta, ayrıca seyahatnamesinde Türk kadınları hakkındaki görüşü ve açıklamalarıyla Anadolu Türk insanının sosyo-kültürel yapısını ortaya koyan en büyük şahsiyetler biri olarak da görülmektedir (Gündüz, 2023). Bu olayların bütününe baktığımızda seyyahların da bir insan olduğunu hesaba katarsak zihin dünyalarının gördükleri şeylerden sonra değişmiş olabilecekleri varsayımını çıkarmak da mümkündür. Zira seyyah her birey gibi varoluşunun gerçekleştiği mekâna, vatana ait özellikler ve aidiyet taşır. Ama onu farklı kılan seyahati süresince kendi edinilmiş kültürü ile diğerleri arasındaki farkı algılaması, teşhiste bulunmasıdır (Ok, 2016). Gittiği ve bulunduğu bölgelerde her daim yabancı bir göz olan seyyah, bahsettiğimiz niteliği sayesinde kendisinin yetiştirildiği kültürden farklı bir kültürü analiz edebilmektedir. Günümüz turist rehberleri de seyyahlar gibi kendi kültürlerinden çıkmış, kendi benliklerini unutmadan zamanla dünya insanı olabilmış kişilerdir. Bu nedenle bir nevi seyyahların geçmişte gördüğü kültür taşıyıcılığı görevini günümüzde sağladıklarını düşünülmektedir. Bu görmezden gelinmeyecek bir sosyo-kültürel gerçekliktir. Belki de bu nedenle doğuda gözlemlenen bir kültür değeri batıda gözlemlenmekte, güneyde yaşatılan bir gelenek kuzey halkları tarafından da uygulanmaktadır. Zamanında seyyahların edindikleri tecrübeleri ve beğendikleri kültürel değerleri çevresindeki insanlara da anlatması ve belki de uygulama yöntemiyle göstermesi zamanla halka sirayet etmesini sağlamış ve zamanla yöredeki halkça benimsenmiştir. Kısaca bir bütün olarak değerlendirdiğimizde eskinin seyyahlarının gördüğü işlevi günümüzde turist rehberlerinin icra ettiğini söylemek mümkündür.

İbn Battûta’nın Anlatımlarıyla Günümüz Turist Rehberliği Arasındaki Bağlantılar

İbn Battûta Seyahatnamesi gerek tarihçiler gerekse de turist rehberleri için dönemin koşullarını, siyasî, dinî, içtimaî ve kültürel özelliklerini anlamak isteyen araştırmacılar için başucu kaynağıdır. İbn Battûta Seyahatnamesinde dönemin sosyal yaşamına ve bölge halkının geleneklerine ışık tutması nedeniyle günümüz turist rehberleri için önemli bir kaynaktır. Turist rehberleri gezdirdiği kafiye anlatım yaparken kültürel miras anlatımlarında İbn Battûta’nın izlenimlerinden yararlanabilmektedir. Örneğin İbn Battûta Ayasluk’a yani Selçuk şehrine vardığında zamanında Rumlar tarafından inşa edilmiş, Müslümanların şehri fethetmesinden sonra câmiye çevrilmiş “Cuma Mescidi-Ulucâmii” hakkında güzel bir betimleme yapar. “Binanın duvarları renkli mermerden, tabanı ise beyaz mermerden yapılmıştır. Çatı kurşunla örtülü. Çeşitli ebatlarda on bir kubbesi var. Her kubbenin altında suyunu ırmaktan alan bir havuz bulunuyor. Irmağın iki tarafını cins cins ağaç, asma çardakları

ve yasemin yetiştirilen tarlalar kaplıyor. Mabede tam on beş kapı açılıyor (Battûta, 2024). Ayrıca şehirlerdeki mimari yapıları ve kamu binalarını seyahatnamede ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Bu anlatılar günümüzde de geçerliliğini korumakta ve turist rehberleri için kaynak oluşturmaktadır.

İbn Battûta'nın Bursa Ulu Câmiî ve Sivas Gök Medrese gibi Anadolu'da yer alan önemli yapılar hakkındaki gözlemleri, günümüz turist rehberlerinin aktardığı kültürel miras anlatımlarına da benzerlik göstermektedir (Bayraktar, 2015). Örneğin, Bolu'da yanında kaldığı bir Ahi'nin tekkesi için "Adet gereği tekkenin bütün bölümlerinde ocaklar kış boyunca aralıksız yanar. Dergâhın her kısmına ayrı ayrı ocak yapılmıştır. Hepsinin bacası var, duman çıkıp gidiyor, tekke içine yayılmıyor; bu yüzden sıkıntısı yok. Onlara 'bahârî' ismini vermişler" şeklinde betimler (Battûta, 2024: 303). Kastamonu ziyareti sırasında devlet ricalinin namaz kıldığı câmiyi ise; "Kastamûnya'nın büyük câmiî ahşaptan yapılmış üç katlı bir binadır" şeklinde tanımlar. Yine Sinop gezisi esnasında merkezde bulunan büyük câmiî hakkında, "Gördüğümüz mabetlerin en güzelleri arasındadır. Tam ortada bir su havuzu var. Bu havuzun üzerine dört ayağa istinat eden bir kubbe oturtulmuş. Her ayak, iki mermer sütunla beraberdir. Üst tarafta ise ahşap merdivenle çıkılan bir mahfil bulunuyor. Bu mabedi, Sultan Alâeddîn-i Rûmî'nin oğlu Pervâne yaptırmıştır" demektedir. Bununla birlikte İbn Battûta, gezdiği şehirlerdeki han ve kervansaraylardan da bahsetmiştir. Örneğin, Bursa'daki kervansaray için "burada yolcuların konaklayacağı bir zaviye vardır; gelen üç gün kalır ve doyurulur" demektedir. Yine seyyahımızın Kastamonu ziyareti sırasında şehirden ayrılıp Sinop yoluna doğru gidilirken, yolda konakladığı bir zaviye için "kasabaların birinde gördüğümüz zaviye ülkenin en güzel ve en büyük zaviyesidir. Burada konakladığımız binayı büyük beylerden olan Fahreddîn Bek yaptırmıştır" der. İbn Battûta'nın Bursa Ulu Câmiî gibi tarihi kalıntılar hakkında kullandığı betimlemeleri ve anlatış şekli günümüzde turist rehberlerinin ziyaretçilere sunduğu açıklamalarla büyük benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda İbn Battûta mimari eserler ile ilgili tasvirleri günümüzde de önemlîni korumaktadır (Akkurt, 2011). Ayrıca, Anadolu insanının sosyal ve kültürel yapısını tanımlarken özellikle halkın kendilerine gösterdiği misafirperverliğe ve geleneklerine vurgu yapmıştır. Ahiler için "Hak Teâlâ yabancılara, gariplere şefkat ve merhamet gösteren, her gelen ve geçene yardımcı esirgemeyen, onlara kucak açan, misafirleri kendi akrabalarıymışçasına bağrına basan bu dervişlere en güzel mükâfatı versin" ifadesini kullanmaktadır. Yine Muğla gezisi sırasında kendilerini ağırlayan şeyh için "bu adam iyi kalpli, cömert bir kişiydi. Bizi sık sık ziyaret eder, yiyecek, meyve yahut tatlı hazırlamadan yanımıza gelmezdi" der. Bu tutum bir nevi günümüzde düzenlenen ve gittikçe artan bir piyasa değeri olan gastronomi turları ve kültürel gezilerde anlatılan misafirperverlikle de örtüşmektedir. Bu tür konukseverliklere Anadolu'nun neredeyse her kasabasında hâlâ rastlamak mümkündür. Örneğin; bir gezgin başka bir şehri dolaşmaya gittiğinde şehir sakinlerinden biri turisti alıp evinde ağırlar, yedirip içirebilir. Özellikle bu davranışa günümüzde Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde sıkça rastlanır. Bir bölgeye turist sakinlerinin gelmesi sonucu turist kafilesini rahat ettirmek için bölge sakinleri sıcak havalarda ayran, soğuk havalarda ise çay ikram eder. Yolda olan turistleri elinde bavuluyla gördüklerinde arabalarıyla hotel veya pansiyonlarına götürürler. Bu tip davranışlar İbn Battûta'nın da eserinde bahsettiği misafirperverliğe dair Anadolu Türk insanının en önemli göstergesidir.

Bir bütün olarak değerlendirdiğimizde İbn Battûta'nın diğer dünya ülkelerindeki gibi Anadolu seyahati, yalnızca tarihsel nitelikli bir gezi olmayıp aynı zamanda turist rehberliği için de incelenebilecek bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Battûta, seyahatnamesinde dönemin sosyal ve kültürel yapısını incelerken günümüz turist rehberliği ile olan bağlantıları da ortaya koymaktadır. Bu bakımdan değerlendirdiğimizde İbn Battûta'nın anlatımları, modern turist rehberlerinin anlatım teknikleriyle karşılaştırılıp değerlendirildiğinde değerli bir kaynak olmaktadır. Seyahatnamesinde şehirler içerisinde yer alan bağ bahçeleri tanımlamış, yetiştirilen yiyecekleri belirtmiş, üretilen ve ihraç edilen ürünlerin özelliklerini belirtip yöre halkı için değerinden bahsetmiştir. Türk adet, gelenek ve göreneklerini bazen şaşkınlıkla da olsa tarafsız ve yargısız bir gözle gelecek kuşaklara aktarmış, her şehirde bulunan devrin hükümdarlarının dış görünüşlerinden kişiliklerine kadar tasvir etmiş, böylece önemli bir tarihi kaynak ortaya koymuştur. Ayrıca eserinde Türk kadınlarının diğer milletlere göre özgürlüğünü belirtmesi, bazı yöre halklarının zafiyetlerini seyahatnamesinde yansıtması eseri

her açıdan kıymetli kılmaktadır. Bu açıdan baktığımızda günümüz turist rehberlerinin bilgi aktarımı neredeyse İbn Battûta'nın anlatımıyla örtüşmektedir. Günümüzde de turist kafilesini gezdirirken mutlaka önemli din adamlarının hakkında bilgi verilir ve türbeleri ziyaret edilir. Örneğin; Mevlâna, Hacı Bektaşî Veli gibi tarihi kişililerden bahseder. Gezilen yörede yöresel doğal ürünlerin anlatımına dikkat edilir ve tadım için en uygun mekânlar seçilmeye çalışılır. Böylece şehrin yöresel ürünlerini bilmeyen insanlar görüp öğrenmiş olur ve şehrin popülerliği ve tanınırlığı da artırılmaya çalışılır. Yöre için büyük insanların eskiden kullandıkları evler, konaklar gibi yapılar ziyaret ettirilir ve haklarında bilgi verilir. Bu ve benzeri davranışları seyahatnameleri incelediğimizde geçmişte İbn Battûta gibi seyyahlarında yapmış olduğunu görmekteyiz. Son olarak Battûta'nın değimiyle; "Seyahat, önce seni dilsiz bırakır sonra da iyi bir hikâye anlatıcısına dönüştürür" sözü, aslında günümüz turist rehberlerinin neden iyi birer anlatıcı olmalarının gerekliliğini açıklamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Tarihin en büyük seyyahlarından biri olarak kabul edilen İbn Battûta, yaşamı boyunca dünyanın birçok yerini gezmeye fırsatı elde etmiş, gittiği yerlerdeki önemli din âlimlerini, hükümdarlarını, devlet yöneticilerini ve halktan değerli birçok insanla tanışmış ve kimi zaman onlara konuk olmuştur. Keşfetmeye ve gezmeye aç bir tabiatı olan İbn Battûta, dünyanın birçok güzel yerini gezip dolaştıktan sonra uğradığı yerlerden biri de 14. yüzyılın Anadolu toprakları olmuştur. Deniz yoluyla geldiği ülke topraklarından yine bir deniz yoluyla ayrılan İbn Battûta, Alanya'dan başlayarak birçok farklı merkezi ziyaret edip bilgiler vermiştir (Uyumaz, 2018). Bu şehirler içerisinde Osmanlı beyliğinin merkezi olması bakımından Bursa, Mevlevilikten dolayı Konya, Eratna devletinin önemli merkezlerinden biri olan Sivas, gezdiği yerler içerisinde en ucuz kent diye tabir ettiği Kastamonu ve en son durağı olan Sinop İbn Battûta açısından önemli bir yer tutmaktadır (Battûta, 2024). İbn Battûta eserinde Anadolu insanının konukseverliğinden övgüyle bahsetmiş, gezdiği şehirlerdeki tarihi yerleri ve şehir planlamaları hakkında oldukça detaylı bilgiler vermiştir. Bu yerleri anlatış biçimi, üslubu ve kullandığı kelimeler günümüz turist rehberleri için de önemli bir kaynaktır. O dönemin koşullarında gezdiği yerleri anlatış biçimi, insanların ona karşı yaklaşım şekli, günümüz Türk konukseverliğine bir işaret teşkil etmekte ve şehir anlatım teknikleri günümüz turist rehberlerinin bir yerden nasıl bahsetmeleri gerektiğine ışık tutmaktadır. Hiç şüphesiz buradaki önemli husus, gözlemlerini abartıya kaçmadan olduğu gibi dikkatli bir teknikle ve sade bir dille anlatmış olmasından kaynaklanmaktadır. Gezdiği şehirlerin ve yöre halklarının betimlemelerini yaparken insanların zihin perdelerini (Çakmak, 2019) aralayarak hayal dünyalarında sanki oradaymışçasına bir anlatım tekniği uygulaması ve bunu yaparken de insanların ilgisini uyandıracak, tarihte yaşanmış hikayelere başvurmuş olması, dönemin sosyolojik koşulları hakkında bilgi vermesi (Ok, 2016), dönemin mimari yapılarını tasvir etmesi (Akkurt, 2011) eserini değerli kılan bir diğer etkenlerdir. İbn Battûta, şüphesiz dönemin koşullarında kendisinden önce kimsenin ulaşamadığı mesafeleri kat etmesi ve gezerken buraları olduğu gibi anlatması ve eserinin günümüze değin ulaşmasıyla oldukça önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. 22 yaşında çıktığı yolculukta 28 yıllık bir serüveni ona eşsiz tecrübeler katmış, bu sayede birçok yerde kadılık vazifesine lâyık görülmüş ve nihayetinde 64 yaşındayken 1368 yılında Tâmesna-Merrâkeş kadısı iken hayata gözlerini yummuştur. Ancak bıraktığı eser günümüzde ve gelecekte ölümsüzlüğünü sürdürmektedir.

İbn Battûta bıraktığı eser ile tarih, coğrafya, iktisat, mimari, sosyoloji gibi alanların (Katgı, 2010; Akkurt, 2011; Bayraktar, 2015; Ok, 2016; Altıntaş, 2019; Gündüz, 2023) yanında turizme de önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle gezdiği ve gördüğü yerleri anlatım şekli, ilgili anlatımı yaparken tarafsız ve hoşgörülü yaklaşımı günümüz turist rehberliği mesleği için çok önemlidir. Turist rehberliği mesleği doğru ve tarafsız anlatımla yapılan bir kültür elçiliğidir (Arat ve Bulut, 2019; Oğuz vd., 2022; Türkmen ve Özcan, 2024). Bu bağlamda da İbn Battûta turist rehberliği alanı için çok önemli bir fikir lideridir. Günümüz turist rehberlerinin İbn Battûta anlatım şeklini ve üslubunu anlaması hem ülke turizmleri için hem de turist rehberlerinin mesleki yeterliliklerini artırması için büyük bir önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda İbn Battûta'nın seyahatnamesinin eğitim ve öğretim müfredatında okutulması, İbn Battûta'nın düşünme ve hareket etme tarzının da incelenmesi

gerekmektedir. Bu araştırmayla da ilgili duruma yönelik farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. İleri de yapılacak olan araştırmalarda da Marco Polo, Macellan ve Evliya Çelebi gibi seyyahların incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, E. (2019). 1200-1450 Seyahatnamelerinde Anadolu. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Akdu, S. ve Akdu, U. (2024). Güney Avrupa Ülkelerinde Turist Rehberliği Mesleği Eğitimi ve Mesleğe Kabul Sürecinin Değerlendirilmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 7(2): 123-147.
- Akkurt, H. (2011). İbn Battûta Seyahatnamesinde Yer Alan Mimârî Eserler. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Altıntaş, M. (2019). İbn Battûta'ya Göre Anadolu Şehirlerinde Siyasî, Dinî, İlmî, İçtimaî ve İktisadî Hayat. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Arat, T. ve Bulut, H.Ç. (2019). Turist Memnuniyetinde Turist Rehberinin Rolü: Konya'da Bir Araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 2(1): 31-43.
- Aykut, A.S. (2025). İbn Battûta. (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-battuta>, Erişim Tarihi: 10.01.2025.
- Battûta, İ. (2024). İbn Battûta ve Seyahatnâmesi 14. Baskı (A.S. Aykut, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayraktar, O. (2015). İbn Battûta Seyahatnamesi'nde Yönetim Uygulamasına İlişkin Gözlemler, *Akademik Bakış Dergisi*, 48: 378-390.
- Bozdemir H. (2025). İbn Battûta'nın Seyahatnamesi'ne Göre Anadolu Tarih-i Kadim Arşiv (Çevrimiçi) <https://www.tarihi kadim.com/ibn-battutanin-seyahatnamesine-gore-anadolu/> Erişim Tarihi: 12.01.2025.
- Çakmak, C. (2019). İbn Battûta'nın Zihin Haritaları. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, İstanbul.
- Doğan, O. (2020). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler: Seyahat Ya Resulallah. İstanbul: Çamlıca Kitabevi.
- Ersoy, A., Saygılı, M. ve Yalçın, S. (2020). Marco Polo Seyahatnamesinde Uluslararasılaşma Yaklaşımlarının İzini Sürmek. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5): 3901-3929.
- Gündüz, A. (2023). İbn Battûta Seyahatnamesi'nde Türk Kadını, *Social Sciences Studies Journal*,: 9956-9562.
- Güzel, Ö. ve Köroğlu, Ö. (2014). Turist Rehberlerinin Liderlik ve Aracılık Rollerinin Tur Deneyimine Etkisi: Doğa Turları Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(4): 939-960.
- Katgı, İ. (2010). İbn-i Battûta'ya Göre Anadolu'da Ahilik ve Ahiler. (Çevrimiçi) <https://ayvakti.net/?p=1563> Erişim Tarihi: 13.01.2025.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 1-20.
- Oğuz, Y.E., Yılmaz, B. ve Yılmaz, V. (2022). Turist Rehberlerinin İş Güvencesizliklerinin Meslekten Ayrılma Niyetlerine Etkisinde Koronavirüs Algılarının Aracılık Rolü. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 183-200.

- Ok, B. (2016). İbn Batuta Seyahatnamesi: Sosyolojik Bir Çözümleme. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Özsoy, A. ve Tayfun, A. (2020). Profesyonel Turist Rehberlerinin Kişilik Özellikleri ile Sundukları Hizmet Kalitesi Arasındaki İlişki. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2): 1101-1116.
- Timur, K. ve Bulut, F. (2023). Ahmet Midhat Efendi'nin Seyahatnâmelerinden: Sayyadane Bir Cevelan. *International Journal of Filologia*, 6(9): 1-14.
- Tuncer, H. (1987). Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa Sefaretnâmesi (1132-33 H./1720-21 M.). *Belleten*, 51(199): 131-152.
- Türkmen, S. ve Özcan, B. (2024). Turist rehberlerinin İş (Tur) Alma Biçimleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(52): 691-704.
- Uyumaz, E. (2018). İbn Battûta'ya Göre Anadolu Coğrafyası ve Yol Güzergâhları. (Çevrimiçi) <https://www.tahtapod.com/blog/ibn-battuta-ya-goere-anadolu-cografyasi-ve-yol-guezergahlari> Erişim Tarihi: 15.01.2025
- Wood, F. (2018). *Did Marco Polo Go To China?* London: Routledge.